

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

I. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-BGYESÜLET.

269. sz.
1914.

Kirándulás a Gyalui-Havasokon át a Skerisórai jégbarlanghoz, Ordinkus-völgybe és a Nagy-Biharra.

Irta : Dr. Ruzitska Béla.

I.

Az elmúlt év nyara, változó, többnyire esős időjárása miatt, a nagyobb turista kirándulásoknak nem igen kedvezett. Aki mégis nagyobb útra vállalkozott, az előre bizonyosra vehette, hogy eközben alaposan megázik. Így azután csak hosszabb tétozás és várakozás után mertünk előre gondosan kidolgozott és egy egész hétre tervezett kirándulásunk megvalósításához hozzáfogni. Ez alkalmmal a Gyalui-Havasokon, északról kezdve déli irányban szándékoztunk áthatolni, azután útunkat a Bihar hegységben folytatni és itt főleg a híres skerisórai jégbarlangot, valamint a közelében levő Ordinkus-völgyet akaruk közelebbről megtekinteni.

Három tagból álló (feleségem, dr. Kovács József tanár és e sorok írója) kis társaságunk a legnélkülözhetlenebb tárgyakkal, pár napi élelmiszerral, térképekkel és egyéb szükségességekkel megtöltött hátizsákokkal, vízhatlan köpenyekkel és jó erős, szöges turistacipőkkel fölszerelten, augusztus 11-én (hétfőn) reggel a fél 7 órakor Bánffyhunyd felé induló személyvonatra ültünk fel. Ide megérkezve, csakhamar a kalotaszegi síkságon végigvezető 15 kilométer hosszú helyi-érdekű vasútra szállottunk át és azon utaztunk tovább a hegyek irányában, tulajdonképpen gyalogútunk kiindulási pontja felé: *Kis-Kalotára* (régibb nevén Kelecel). Útközben a hegyek koszorúzta, szép és termékeny kalotaszegi síkságon a rossz időjárás, sok eső, nagy zivatarok nyomait mindenfelé látjuk, mert itt a ledőlt gabonát többnyire csak most aratják, a kukorica alacsony, fejletlen, összetört, szakadozott levelű; vízmosás, sár, elöntött területek minden irányban láthatók. A nagyobb kalotaszegi falvakat érintő, kissé felfelé kapaszkodó és ennél fogva lassan haladó vicinális vasúton tarisznyáinkból villásreggelizünk, hogy megérkezésünk után minden idővesztés nélkül azonnal tovább indulhassunk.

9 óra 50 perckor érkeztünk meg a kalotaszegi síkság déli végén, közvetlenül a hegyek előtt fekvő, újabb időben nagyon

fejlődő *Kis-Kalota* végállomásra, hol nagy gőzfűrészgár és faraktár van. A vasút tulajdonképpen azért épült, hogy a hegyekből idehozott nagymennyiségű fát olcsón és könnyen lehessen elszállítani.

Leszállva a vasútról, batyuinkat hátunkra véve, megkezdjük gyalogútunkat egyenesen déli irányban a közeli hegyek és pedig a *Gyalui-Havasok* felé, melyek a községen túl alig 1 kilométernyire veszik kezdetüket. A jó kocsisút, melyen régen a fát tengelyen szállították le, a Kalotapatak völgyében halad fölfelé, mely a hegyek közül itt tör elő. Csakhamar erdővel borított hegyoldalak alkotta szűk, kanyargós, szép völgyben vagyunk és magunk fölött a nagy magasságban apró, lával megrakott, lassan előrehaladó csilléket látunk vastag drótkötelen lebegve, a síkság felé haladni. Ez a nagy költséggel épített drótkötélpálya, mely hegyek és völgyek fölött, 15 km. távolságban, a Melegsza mos folyó és a Béles patak egyesülésénél fekvő *Jósikafalva* (régibben Jósikatelep vagy Béles) nagy faipartelepéről indul ki, Kis-Kalota vasúti állomásán végződik. Most már így szállítják ki a hegyek közül a fát a Kis-kalotai raktárba és onnan vasúttal tovább.

Utunk egyre szebb, változatosabb lesz és meredek hegyoldalak között, kanyargó völgyben, zúgó patak mentén vezet tovább, hol lomblevelű erdő, bokros ligetek váltakoznak egymással és még csak helyenként látható egy-egy magasbatoró fenyő. A nap melegen süt a szűk völgybe és rövid pihenésre kényszerít; majd megújult erővel tovább indulva, a völgy felsőbb részeiben a kocsisútat elhagyjuk és annak nagy kanyarodásait elkerülendő, keskeny gyalogösvényen a nyugali gyeves, alacsony bokros hegyoldalra mászunk fel, hol kellemes, hűvös szél fujdogál. A hegytetőn egyenesen déli irányban haladunk előre, magunk alatt pedig a kanyargó völgy legfelső részét látjuk. A hegyvonulat és vízválasztó legmagasabb pontján (1100 méter) újra a kocsisútra térünk vissza és innen szép kilátást élvezünk északra a Kalotaszegre, valamint nyugatra a Vlegyásza közeli hatalmas hegyvonulatára. Utunk most a Sebes-Kőrös és Szamos folyók vízválasztó gerincén át a Feketevíz nevű, már keletre a Melegsza mosba folyó patak forrásvidéke széles, lapos, 1000 m. magasban fekvő völgyébe vezet. Itt szintén nagyobb fűrésztelep van. Még tovább délre újra emelkedik az út és 1126 méteren éri el legnagyobb magasságát, hol már fenyőerdőt találunk, de úgy látszik, korábbi erdőpusztítások és rossz erdőgazdálkodás folytán itt az erdő nem igen újult fel, úgy, hogy többnyire kopár és déli irányban a Gyalui-Havasok belsejébe szabad kilátást nyújtó tetőkön haladunk tovább. Így csakhamar a Melegsza mos mély és meredek völgyéből magasra kiemelkedő hegyvonulat szélére érkezünk, honnan a kanyargós szűk Szamos völgybe, valamint Jósikafalva faipartelepére letekinthetünk. Utunk nagy, kigyóyszerű kanyarodókkal vezet le a meredek, fátlan, csupasz, erdőtől kiirtott és újra be nem ültetett, napos és meleg hegyoldalon *Jósikafalvára*. Éppen 1 óra volt, mire ide leérkeztünk és a telep koreszmájának egyik szobájában ebédre ültünk le.

Ez a bélesi faipartelep sok munkást foglalkoztat, mert a Melegsza mos, valamint mellékpatakjai vidékéről leszállított és

itt felraktározott fenyőfarönköket nagy fűrészzeiben vágják és dolgozzák fel, valamint itt rakják fel a drótkötélpálya csilléire is, melyek éppen a korcsma feletti hegyoldalon emelkednek a magasba, hogy útjukat a hegyek között kifelé megtegyék. Nehány csinosabb tisztviselői lakást, villát, valamint postaépületet, csendőrlaktanyát és munkásházakat látunk a völgy túlsó oldalán a sűrű fenyőerdő alatt, valamint ott találjuk a telep csinos, fából épített kis kápolnáját: a *Vasváry-kápolnát* is.

Jó órai pihenés és ebéd után, először a Melegsza mos vize hidján áthaladva, a gyártelep faépületei között folytatjuk útunkat, azután a hegyoldalba felemelkedve, az út egyik szabadabb helyéről szép kilátást találunk a Béles patak torkolatára, hol a kiemelkedő, sötét fenyveserdővel borított hegyoldal alsó, kiugró részére csak legújabban épített, még nem is egészen kész Urmánczy-féle hatalmas, várszerű, tornyos, emeletes kastélyt és valamivel alatta a kőből épült új katolikus templomot pillantjuk meg. Azután a völgy keleti oldalán emelkedő sűrű, sötét, árnyas fenyőerdőbe térünk be és ezzel a kincstár óriási terjedelmű fenyveseibe jutunk el, melyekből a telepet többé nem láthatjuk, csak a szorgalmas munka zaja, a nyüzsgő, hemzsegő élet lármája hatol még jó ideig ide fel. Most már e kellemes, árnyas fenyőrengetegben kanyarog fel útunk mintegy 2 kilométerre és 1138 m. magasságra, hol az út mellett előbb bővízü, üdítő csorgót találunk, kissé távolabb pedig a *Funtinell*-nek nevezett havasi rétet és erdei tisztást érjük el, hol szabadságharcunk egyik itt elesett vitéz véréltanúja *Vasváry Pál* egyszerű sírját keressük fel. Csön-des, kellemes, kissé vízenyős, gyönyörű fenyőerdő koszorúzta havasi tisztás felső részén, az östermészet kebelén van ez a nagy kövekkel felrakott és újabban fenyőgerendákból ösz-szerőtt, kerítéssel körülvett, most még jeltelen sírhely. Búsan és gondolatokba elmerülve pihenünk meg rövid időre e szomorú helyen; azután pedig az árnyas úton tovább emelkedünk felfelé az 1340 m. magas Mariseli hegyhátáig, melynek tisztás tetejéről újabb szép kilátás nyílik a déli irányban éppen szemben fekvő *Magurai hegyoldalra* és az azon elszórva látható egyes házakra, tanyákra.

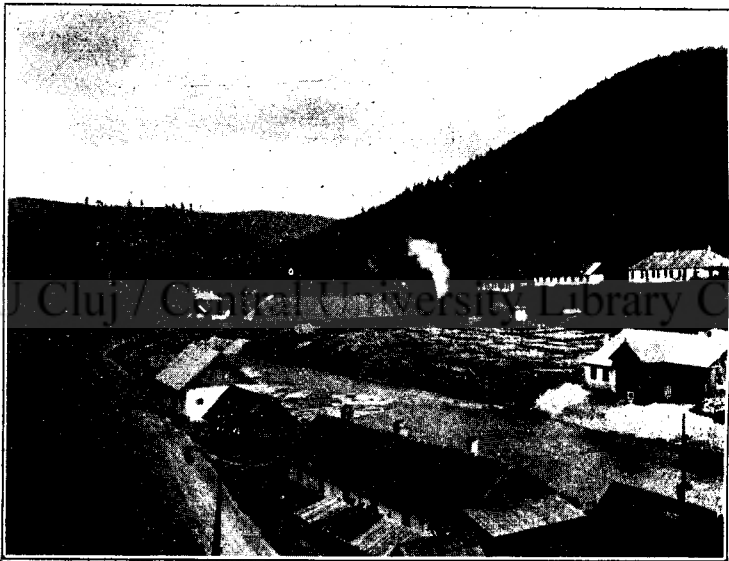
Útunk most egyenesen lefelé, gyönyörű, vadregényes, szűk, fiatal fenyvessel sűrűen benőtt völgybe vezet, melynek alján sebes folyású havasi patak rohan a Rekető-völgy felé. Ezen a mintegy 3 km. hosszú szép völgyön csakhamar a Rekető-patak völgyébe jutunk le és pedig annak abba a szűk részébe, hol az úgynevezett Sándor-malom áll és ahol a Hidegsza mos völgyéből, Reketőről ide felvezető kocsíút is halad. Most ezen az úton megyünk pár száz lépést fölfelé, azután pedig a hidon átkelve, a völgy túlsó oldalán a magurai hegyhátára felvezető régi szekérútra térünk és köves, meredek, gránitsziklás oldalak, szakadékok között kezdünk Magura felé fölmászni. A jól megpakkolt hátizsák terhéhez még nem lévén eléggé hozzászokva, előbb az út melletti hűvös patak partján rövid pihenőt tartunk és azután újjált erővel fogunk hozzá a meredek hegy megmászásához.

Nemsokára *Magura* havasi község szétszórt házaihoz érünk

és ezek között gyalog ösvényeken megrövidítve az útát, fél 6 óra körül a *magurai villatelephez* jutunk, hol a kincstári erdő-őri lakkal kapcsolatos emeletes erdőházban szállásoljuk el magunkat. A sötétség beálltáig még a villatelepet tekintjük meg és gondozott útjain sétálgatunk, azután frissen készített vasoránkat költjük el, mire a jól megérdemelt nyugovóra térünk.

Kár, hogy a nagyközönség, de még a turisták is kevesen az 1320 m. magasságban, Magura község legnyugatibb végén, a fenyőerdő szélén, szabad kilátású, szép területen fekvő nyaraló villatelepet oly ritkán látogatják és jobban nem karolják fel. Pedig innen mint központból, sok szép kirándulás tehető a Gyalui-Havasok minden részébe.

Másnap reggel 6 órakor indultunk el és pedig egyelőre előttem már más alkalommal megtett kirándulások után jól ismert úton. Nyugati irányban, gyönyörű fenyves erdőben, a

Jósikafalvi faipartelep. (Dr. Ruzitska B. fölvétele.)

magurai villatelephez nagy kanyarodóval és kerülővel felvezető legjobb kocsúton, a Rekető-patak völgye felső részébe, *Dobrusra* ereszkedünk le. Itt átkelve a patakon és elhaladva a dobrusi kincstári erdőőri ház előtt, a Rekető és Dobrus-völgy torkolatáig lenyúló *Gaina* nevű hegy meredek, fiatal fenyves-sel beültetett, sziklás oldalán kezdünk keskeny gyalogösvényen felhágni. Az út nagyon meredek, de szép és érdekes, mert róla egyre tágabbkörű kilátás nyílik a Rekető-völgye felső szakaszára, a közeli hegyekre és a környező rengeteg fenyőerdőre. Azután folyton a hegygerincen, hol erdőben, hol ritkás vagy fiatal ültetvényben haladunk tovább, miközben lassan, de folyton emelkedünk. Ez az út nagyon kellemes, mert eleinte szellős gerincélen, azután pedig pompás ősfenyőerdő hűvös árnyékában lassan vezet fel 1500 m. magasságig. Majd ne-

hány erdei tisztásra érünk ki, honnan további útunk és bejárandó hegyeink jól látszanak, azután ismét sűrű, sötét erdőben haladunk tovább, hol oly balzsamos, egészséges a levegő, míg végre a társai közül kiemelkedő hatalmas, fátlan, gyepes tetejű 1670 m. magas *Vurfu Vurfului* hegy lábához érkezőnk el. Búja legelők, források, mocsaras helyek és néhány sztina van itt, melyek közelében elhaladva, a félgömbalakú magas hegy északi oldalára kezdünk felmászni. Innen ismét gyönyörű szabad kilátás nyílik a már bejárt területre és a Gyalui-Havasok északi meg keleti részére. Felérkezve a hatalmas, szabályos alakú, legömbölyödött hegy tetejére, egyenesen nyugoti irányba térünk el és itt új tájkép, nagyszerű kilátás tárul elénk, mert innen a távoli Bihar hegyvonulat tűnik fel egész pompájában. A hegyesúcs nyugati lábánál jó havasi szekérutat és mellette telefonvezetéket találunk, mely

Vasvári Pál sirja a Funtinellen. (Dr. Ruzitska felvétele.)

Dámesről vezet át Petroászára. Ebbe az útba térünk mi is be és itt már Tordaaranyos vármegye Fehérvíz vagy Albák havasi község területére jutunk, mert a Vurfului-csúctól nyugatra aláereszkedő gerincvonulat Kolozsmegyének és egyúttal a kincstári erdőnek is a határa. E gerincvonulatról déli irányban meredek, fátlan, legelős, gyepes és kaszálós hegyoldalak nyúlnak messze lefelé. Nemsokára, a csúcs alatt mintegy 2 kilométerre, a Frinturilor és a Petroásza nevű hegyek között, 1540 m. magasságban, közvetlenül a nagy fenyőerdő határán és a hegygerinc szélén találjuk a *petroásza kincstári erdőházat*, illetőleg telepet, hová 12 óra előtt érkeztünk meg és amelyet ebédelő állomásnak szemeltünk ki. Ágoston kincstári erdőőr szívességéből, annak lakásán pihenünk meg és itt költjük el túrista ebédünket, azután pedig a szabad kilátású, magas helyen fekvő erdőház ablakaiból élvezhető nagy-

szerű kilátásban és körképben gyönyörködünk. Az alattunk déli irányban elterülő meredek hegyoldalakon *Fehérvíz* (Albák) havasi nagyközség száz és száz szerte-szétszórt háza, tanya és viskója látszik, melyek sok kilométernyi távolságra egészen a mély albáki-völgyig mindenfelé elterülnek. Nyugatra és délnyugatra az albáki völgy forrásvidékét környező magas hegygerincvonulat húzódik tovább, számtalan kiemelkedő csúcsával és sötét fenyveserdő párkányával, óriási félköralakú kanyargós vonal alakjában. Még tovább a Bihar hegység legmagasabb csúcsai tűnnek elő, szemben pedig, az albáki völgy túlsó déli oldalán, légvonalban mintegy 8 kilométerre, újra magas hegyvonulat húzódik nyugat-keleti irányban tovább. Valóban nagyszerű látvány — mintegy domborművű térkép — melyben órákig el lehetne gyönyörködni.

Azután a telepen lakó szolgálatrakész és barátságos kincstári erdőőrökkel további útunk és az éjjeli szállás felől tanácskozunk. Miután a szükséges felvilágosítást megkaptuk, délutáni 2 órakor búcsút véve szíves házigazdáinktól, útnak indulunk és pedig Petroászától csaknem egyenesen délre lefelé vezető fáttan, csupasz hegynyúlványon haladunk az albáki völgy (Gura rézi) felé. E hegyoldalakon erdő nincs, azt az albákiak már rég kipúszították, ahelyett gyöngye legelők, itt-ott kaszálók és lejjebb szegényes szántóföldek terülnek el, melyek között sok a vízmosás, omlásos szakadék, bevágás és kopasz, meredek oldal. E szabad területről messzeterjedő, szép kilátás nyílik mindenfelé és útunk irányát már jó előre látjuk, tehát eltévedéstől félni nem kell. Alább a hegyoldalakon a ritkásan elszórt, primitív havasi házak száma egyre szaporodik, de mégis oly távol vannak egymástól, hogy a tulajdonosok szántóföldjei és legelői közöttük elférnek. Rendkívül szokatlan és különös látvány ez a szerteszt szórt, óriási havasi falu, mely ilyképpen egy nagy világvárosnál nagyobb területet foglal el és órákig járhatunk benne. Mintegy 6 kilométert teszünk meg e hosszú hegyháton lefelé az Albák-patak völgyéig, mely itt a Gura rézi templom és községi központ tájékán körülbelül 710 m. tengerszínfeletti magasságban folydogál. Mi azonban rövidítés céljából, nem a templomhoz, hanem attól mintegy 1½ kilométerre felebb levő három patak (ú. m. a Plostini-, Bulzului- és Albák-patak) egyesülési helyéhez megyünk, ahol a sebés folyású vízen kezdetleges fapallón átkelve, a völgy túlsó oldalán emelkedő hegylejtőre, köves, rossz úton, napos, rekkenő melegben kezdünk igen meredeken felhágni. Fárasztó mászás után, mialatt mintegy 500 métert emelkedünk, a házak és a lakásoknak nevezett faviskók, valamint az ezek közelében levő megművelt, szegényes szántóföldek kezdenek lassanként elmaradozni és mi újra tekintélyes magasságba, az albáki völgy déli hegyoldalának tetjére, az 1200 m. magas gerincere jutunk fel, hol rövid pihenőt tartunk és ezalatt az előbb bejárt hatalmas nagy területet még egyszer áttekintjük. Amott északra, mintegy 9 kilométernyi légtávolságban, a túlsó gerincén, látjuk az apró petroászai erdőházat, alatta pedig Albák község északi nagy részét. Déli irányba fordulva, újabb megkapó szép látvány tárul eléink, mert most már a Nagy-Aranyos völgyéig az egész vidék tel-

jesen áttekinthető és itt tűnik szemünkbe Albák község többi (déli) része, mely ugyancsak számos hegyoldalra és völgybe van építve. Kellemes pihenés után, a gerincélen nyugati irányban haladunk tovább felfelé és nemsokára a Gyálu Costestilor (1230 m.) tájékán az erdőhatár déli szélén, a gerincvonulat közelében, előbb gondozott, szép nagy bekerített csemetekertet és faiskolát, majd pár száz lépéssel tovább a *runki kincstári erdőőri házul*, mai útunk végpontját, délutáni fél 5 órakor érjük el. Borosnyai Sándor kincstári erdőőr igen barátságosan fogad és lakása szebbik szobáját rögtön rendelkezésünkre bocsátja, hol kényelmesen elhelyezkedve, nemsokára igen otthonosan érezzük magunkat, kipihenjük fáradalmainkat, ozzsonalunk és még azután is marad időnk az innen feltáruló gyönyörű vidék megszemlélésére, mert holnapi útunk egész területe, a Skerisora. Ordinkus-völgy és a Nagy-Bihar hegység innen áttekinthető. Ebben a távoleső, nehezen megközelíthető, de párját ritkító szép kilátású egyszerű erdőházban pihentük ki mai napi nagy útunk fáradalmait.

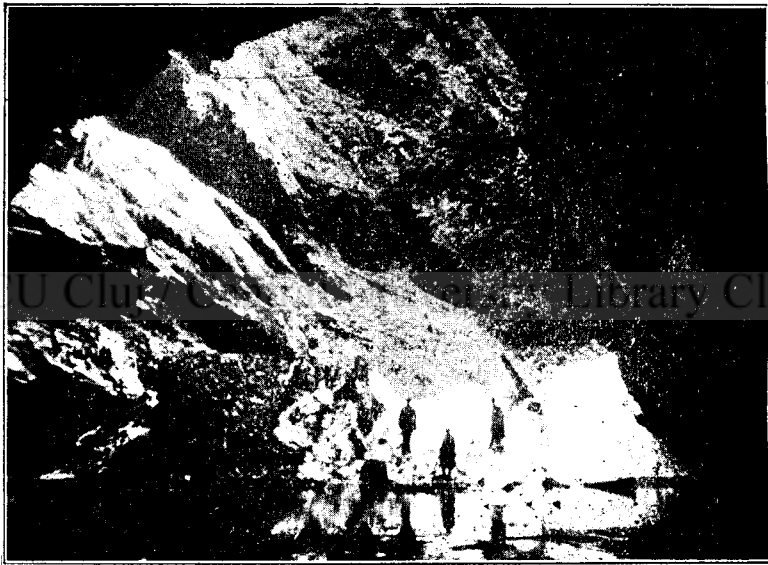
Másnap korán kelünk és reggelizés után, napos, kellemes időben barátságos házigazdánk vezetése mellett indulunk meg az ígérkező gyönyörű útra. Eleinte még az 1300 méternél magasabb hegygerincvonulaton, a kincstári erdő határa mentén, északnyugati irányban vezető úton haladunk előre, miközben az innen délre pár kilométernyi légtávolságban levő mély szakadékos, meredek falu és szűk Ordinkus-völgy fehér mészsziklafalai közé betekintheünk, majd feljebb kerülve, *Aranyosfő* (régii néven *Skerisora*) község legfelső, szétszórt házcsoportjai között haladunk el. Majd elhagyva az utat, gyalogösvényen, házak mellett, kaszálók, szántóföldek és legelők között elhaladva, lassanként az Ordinkus-völgy legfelső, kevésbé meredek oldalú, erdős keleti ágába, 1130 méterre ereszkedünk alá, hol egy régi vizimalom és olajprésház mellett a patakon átkelve, a gránitokból és őspalákból alkotott eddigi területről, már tiszta mészkővidékre megyünk át és itt igen meredek gyalogösvényen, nyugati irányban, a völgyből ismét fölfelé igyekszünk az 1355 m. magas Gyálu Ordinkus teteje felé. Felérve erre a széles, szabad kilátású, dolinákkal, víznyelő tölesérmélyedésekkel, horpadásokkal telt, érdekes felsíkszerű mészkőplatóra, ezen újra szétszórt házakat, kis gazdaságokat és tanyákat találunk, melyek között egyenesen nyugati irányban haladunk tovább a tető tőlső széléig, hol néhány nagyobb kiálló mészszikla és szabályos dolina közül kiemelkedő gerincvonulat szélén van elrejtve a híres *skerisorai jégbarlang* (a »gyecár«). Aki e területen nem járt, az nagyon nehezen igazodik el a sok mélyedés, tőbor, teknő, dolina és horpadás között, melyek nagyjában hasonlítanak egymáshoz és amelyeket többnyire vastag humuszréteg fed, melyen buja kaszálók díszlenek. Szerencse, hogy kevés a fa, erdő és így eléggé szabad a kilátás. Azonban a barlang tölesérszerű, mély nyílása mégis erdő közé van elrejtve, melyet a közeli házak lakói szívesen megmutatnak, sőt csekély díjazás mellett vezetőknek ajánlkoznak és fenyőgyanta világítás-sal szolgálnak.

Nagyon örvendünk, hogy a vidéket jól ismerő Borosnyai,

erdőör velünk jött és így mindent keresgélés nélkül gyorsan megtalálunk, a nagyszerű vidéket pedig gond nélkül élvezhetjük.

A jégbarlang helye a katonai speciális térképeken (1:75.000) nincs kijelölve, de a belényesi lap legalsó délkeleti sarkán, körül-belül a Japa névvel és 1341 m. magassági jellel ellátott helyen fekszik.

A barlang melletti gerincélről nagyon szép kilátás tárul fel nyugatra a Száraz-Girda mély völgyébe, még tovább a Bihar-hegység középső részére, a Galbina és a Csodavár nagyszerű karsztos vidékére, hol annyi búvópatak, jég-, cseppkőbarlang és egyéb természeti ritkaság található, délnyugatra pedig Lepusra és a közeli Nagy-Bihar magas vonulatára. A jégbarlang közelében levő kis faflegória mellett pihenünk meg, melyet még 1891-ben a kincstári erdőhivatal emeltetett, hogy eső alkalmával a kirándulók fedél alá juthassanak. Azonban eb-

Skerisorai jégbarlang nagy kapuszerű nyílása belülről kifelé nézve. (Dr. Ruzitska felv.)

ből az építményből most már csak az oldalgerendák és a fedél van meg, minden egyéb elmozdítható részét elhordták. Miután itt az erdő árnyékában teljesen lehűltünk, a sűrű bokrok és fák között elrejtett jégbarlang tölesérszerű mély nyílásához közeledünk. A nyílás annyira el van a növényzet között rejtve, hogy csak közvetlen közelben látható és távolabbról senki sem sejtene, hogy itt barlangnyílás van. Egyszerre csak óriási nagy és mély mész-szikladolina előtt állunk, melynek meredek oldalai részben csupaszok, legnagyobb részben azonban növényzettel, bozóttal, fűvel és mohával vannak fedve. Keskeny gyalogösvény kanyarog lefelé a hatalmas mélyedés egyik belső oldalán, majd a kemény, függőlegesfalú mész-sziklába vágott lépcsőkön kell tovább haladnunk, míg a nagy-töleséres nyílás legmeredekebbfalú aljába érünk, hol régi, kor-

hadt és javításra szoruló falépcsőn juthatunk le az omladék-
kal, törmelékkal, lehullott fával, hóval és jéggel fedett mé-
lyedés árnyas, hűvös aljára. Ebbe a jól elrejtett, körülbelül
30–35 méter mély dolinába a napsugarak csak a nyári na-
pok déli óráiban süthetnek be rövid időre. Áthaladva a sok
törmeléken és a nyugati irányban nyíló nagy, magas félkör-
alakú kapunyíláson, a barlang első nagy termébe, az ú. n.
Redoute-terembe (Czárán Gyula elnevezése szerint) jutunk be,
mely körülbelül 50 m. hosszú és egész alja vastag jégréteg-
gel van fedve. A mintegy 10 m. magas és széles kapun át annyi
fény szűrődik be, hogy minden tárgyat és képződményt egé-
szén jól láthatunk. A nyílás felé még sok a víz, azonban a
terem beljebb eső részeiben már tiszta, sima és kemény a jég,
melyen kedvünk szerint csúszkálhatunk. Baloldalra (délre)
nagy jégdombot látunk, mely a terem tetejéről lecsepegő és

Jégcseppkő képződmények a skerisorai jégbarlangban. (Dr. Ruzitska felv.)

itt megfagyott vízből képződött, úgyszintén a terem hátulsó
oldalán is magas dombszerű jégalakzatok, folyosók, karzat-
hoz hasonló képződmények és azokon állászóró, üvegtisztaságú
jégcseppkövek láthatók. E terem hőmérséke 0° volt. A terem
déli oldalán a jégpadló egyszerre igen meredeken lefelé lejt
és nagy mélység sötétsége tátong előttünk, melyben a ledobott
kő, vagy jégdarab csak pár másodperc múlva ér talajt, ille-
tőleg loccsan nagyot a mélységben levő vízben. Ide lemenni nem
lehet. Azonban ellenkező irányban, azaz északra a fehér jég-
padló nem oly meredek és bevágott lépcsőkön, kanyargós
úton, a síkos jégletőn nagy óvatossággal, a pár méterrel mé-
lyebben fekvő következő barlangrészletbe: a *díszterembe* le-
ereszkedünk. Itt már gyertyákat kell gyújtanunk, mert sötét-

ség van és ezek halvány világánál ragyogó liszta, fénylő, üveg-szerűen állászó gyönyörű jég-cseppköveket és alakzatokat látunk, melyekkel ez a terem valósággal telve van. Itt a legváltozatosabb alakú jéghegyeket, dombokat, csapokat, rövid és magas, egész a terem tetejéig érő függőleges oszlopokat, továbbá szobrokat, gyertyatartókat, vázákat, lálakat, vízmedencéket utánzó fantasztikus alakzatú jégképződményeket látunk, melyek a gyertya fényét többnyire átbocsátják. Ha pedig egy pár magnézium szallagot meggyújtunk, azok ragyogó fehér fényénél ez az alvilági csodaterem valóságos jégtündérpalotának látszik. A terem mennyezete, falai és minden része csak úgy csillog és villog az ezer apró ráfagyott jégkristálytól. Gyönyörködve és elragadtatva a sok szépségtől, a terem végéig megyünk, hol a jég még nagyobb tömegeket alkot és úgy látszik, a szűk folyosót teljesen betömte, mert tovább haladni nem lehet. A látogatók e barlangban sok szép képződményt letörnek, elpúszlítanak, vagy magukkal kivisznek, de a tetőről beszivárgó és folyton csepegő víztől újabb és újabb képződmények keletkeznek, mert e barlangrészben még nyáron is mindig 0° alatt van a hőmérsék.

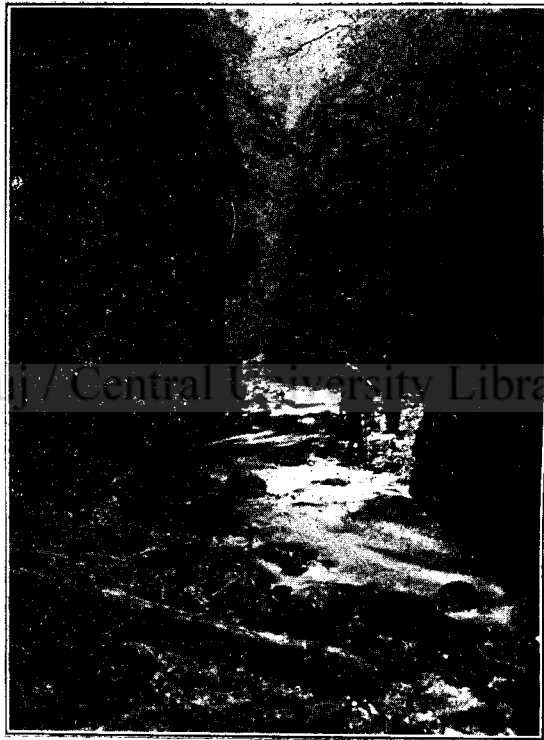
Miután mindent alaposan megszemlélünk és közben már fájni is kezdünk, visszamászunk a felső nagy terembe, onnan pedig a nagy kapun át a dolina mélyedésbe és annak ösvényén némsokára újra a földszíniére, a kellemes meleg napvilágra jutunk fel.

Kijöve e nagyszerű barlangból, vezetőnk útmutatása szerint egyenesen keleti irányban a mészkőplató gödrös, ravaszlyukas, mélyedéssé, változatos területén át, hol a tájékozódás oly nehéz, az *Ordínkus-völgybe* levezető egyik kis mellékvölgy felé igyekszünk. Ebben kezdetleges gyalogösvényt találunk, mely szép sűrű erdőben, meredek hegyoldalon az Ordínkus-völgybe vezet lefelé. Sietünk is a vízhez, mert ezen a mészköves területen sehol forrást, vagy kútát nem találunk. Itt a vizet a mészkő elnyeli, hasadékaiban levezeti és az erre lakó emberek kényszerítve vannak a távollevő mély patak völgyéből a vizet házaikba felhordani. Az *Ordínkus-völgy* (vagy amint Czárán nevezi: az »*Ördönqós völgy*«) éppen azon részébe jutunk le, hol annak két felső ága, a katonai lérkép 998 m. jelénél egyesül. Alig pár száz lépéssel e hely alatt a mészkő-szikla aljából előbukkanó + 7 7° -os bővízű bűvőforrás mellé letelepedünk, miután már dél van, megebédelünk, teát főzünk és egy óránál hosszabb kellemes pihenőt tartunk.

Azután pedig alig felismerhető ösvényen a zúgó, habzó, sebesen tovarohanó Ordínkus-patak mentén haladunk lefelé. Az a szándékunk, hogy az egész szűk, sziklás és vad szorúlat-szerű völgyön (klamim vagy kőközön) fölülről lefelé végigmenjünk. A völgy e felső kevésbé szűk részében még aránylag elég könnyen haladunk, azonban mintegy 2 kilométernyi út bejárása után, az eddig követett gyöngye ösvény is a hegyoldalra felfelé vezet és mi teljesen út nélkül megyünk tovább a völgy itt kezdődő hasadékszerű szűkületébe. A lomberdóból és bokrozatból nagyszerű, meredek, csupasz sziklákat látunk csaknem függőlegesen az ég felé emelkedni, melyek óriási várfalakhoz és bástyákhoz hasonlítanak. El is neveztük a leg-

Kiemelkedőbb pár száz méternél magasabb csupaszc, fehér, szakgatott meredek sziklafalat: »*várfalnak*«. Ez alatt a hatalmas sziklafal alatt rendkívül szűk és mély szorúlatban, hol csak a vadúl rohanó patak fér el, teljesen járhatatlan helyeken, aláomlott sziklával, törmelékkal, idesorodt fatörzsekkel, rőzsével és bokorzattal eltorlaszolt völgy alján kell a legnagyobb fáradsággal és megerőltetéssel előre törtetnünk. Körül-köre hágyva, ugrálva, egyensúlyozva, a vízen mindegyre ide-oda gázolva, számtalanszor beleesészsza, haladhatunk csak lassan előre. Közben pedig a szorúlat fenséges, regényes és vad őseredetiségében, hamisítatlan szépségeiben gyönyörködhetünk. De e szépségek élvezete megéri azt a nagy fáradságot, melyet rájuk áldozni kell. Egy jókora helyen a szorúlat annyira szűk, hogy két egymás mellett álló ember kiterjesztett karjaival annak függőleges oldalfalait elérheti. Itt az egész sziklaközt a patak tölti be és száraz lábbal azon sehogysem juthatunk át: vagy bátran bele kell lépnünk a térdig érő hideg vízbe, vagy a cipőt levetve, gázolhatunk át rajta. Ez a nagy szerű völgyszikület, melyben lépestről-lépésre folyton valami újabb megesodálni valót találunk, körülbelül 2 és fél km. hosszú, de bejárására a jelen körülmények között másfél óránál is több időre van szükségünk. Tovább délre ugyan valamivel kitágul, de még mindig igen vad, sziklás, köves és az elvadult növényzet közül kiemelkedő sziklaoldalakon itt nagy odúkat, barlangnyílásokat, kapukat, lyukakat, mély szakadékokat és sziklaelválásokat látunk. Arra nincs időnk, hogy ezeket közelebbről és egyenként mind megtekintsük, pedig bizonyára több nagyobb barlangot és azokban érdekes alakulatokat találhatnánk. Miután a sebesen rohanó patakon jobban járható helyek keresése céljából még megszámlálhatatlan sokszor átugráltunk, végre a völgy jobb (északnyugati) oldalának falában körülbelül 20—30 méter magasságban nagy sötét barlangnyílast látunk: ez a *Jánoskapu (Porta Juonelli)*. A barlang aljából patak folyik ki, mely a meredek sziklaoldalon szétterülve, a mésztuffa lerakodásokból alkotott, lépcsőzetesen egymás fölött elhelyezett medencékből, tőbörökből, mélyedésekből, apró vízesések és zuhatagok alakjában folydogál alá. Ezeken a könnyen törhető, morzsolható, laza, likajos és néhol mohákkal bevont mésztuffa lerakodásokon, mint valami lépcsőfokokon mászunk fel a barlanghoz, melynek nyílásában nagy balom aláhullott mészkőtörmelék hever. A barlang előcsarnoka most egészen száraz, mert a víz e törmelék alatt elbújva szivárog ki, de látható a barlang sziklafalain és helyenként iszapos alján, hogy nagy vízálláskor, tartós esőzéskor a bejáratot alkotó rész is megtelik vízzel és ekkor valószínűleg a zuhatag módjára ömölhet ki belőle. A barlang kapuja és bejárata eléggé széles és magas, tovább tágas, hosszú menetbe folytatódik, melyen sehol sem találunk cseppkő-képződményeket; mintegy 20—25 lépés távolságra balra kanyarodik, elszűkül és pár méter magas, meredek sziklafal zárja el további útunkat, ezen azonban egy a fal mellé támasztott kezdetleges létrán felhághatunk és így a barlang mélyebb, sötét részébe juthatunk el. E torlaszfalon túl a barlang újra lefelé lejt és gyertyáink világánál annak mélyebb részében nagy víz-

medencét pillantunk meg, mely az itt teremszerűen elszélesedő magas üregben valóságos barlangi tavat alkot. Óvatosan lépdelve a vízig lehatolhatunk és itt a sárga mészkőfal oldalán levő nyomokból, az iszaphból és sárból arra következtethetünk, hogy nagy víz idején a barlang e része az előbb említett válaszfal vagy torlaszig vízzel megtelhet és ilyenkor az egész barlangon patak folyik végig. Most azonban csak a legbelső üreg alján látható, majdnem beiszapolt, szűk sziklahasadékon át folyik le a barlang járhatatlan hátsó részéből előtörő patak, a magas sziklafalak alatt a barlang kapuja irányába. Leírásokban azt olvassuk, hogy ez a barlangipatak vezeti le a skerisorai jégbarlang vizét. Ezt az állítást helytelennek tar-

Az Ordinkus-völgy egyik legszűkebb része. (Dr. Ruzitska felv.)

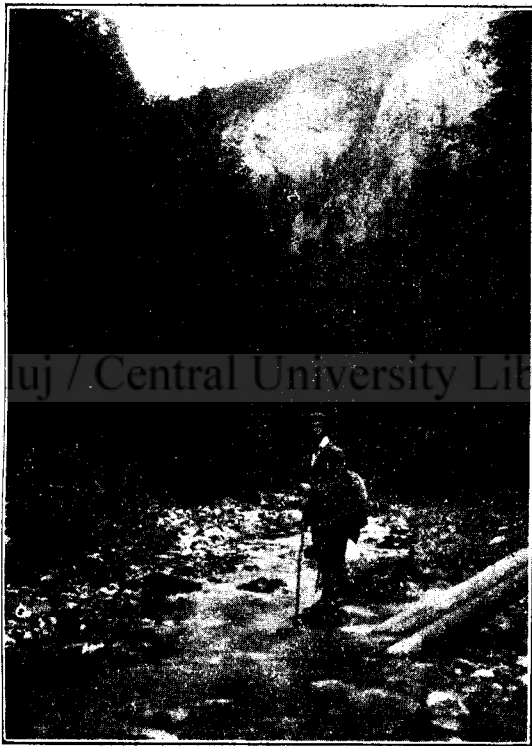
tom, mert a jégbarlang innen legalább 5 kilométerre van és közben a hegytetőn annyi dolina, víznyelőlyúk és mélyedés van, hogy inkább ez utóbbinak vize kerül a barlangba és onnan azután napfényre. Ha a Skerisorai-jégbarlangnak földalatti lefolyása van, az inkább nyugatra, a Száraz-Girda völgye irányában lehet.

A barlang a legmélyebb részében sajátságos tompa visszhang észlelhető és a fegyverlövés döreje megszázorozva, óriási ágyúhangjához hasonló rémes, hosszantartó dörgéssé változik.

Miután tovább haladni nem lehet, visszatérünk és a mésztufa hegyoldalon óvatosan lemászva, újra köves, még min-

dig eléggé szűk és vad Ordinkus-völgybe érünk le, hol a köveken ugráló, egyensúlyozó, botorkáló, nyaktörő vándorlásunkat még körülbelül egy fél kilométerre tovább folytatjuk, míg végre a völgy teljesen kitágul, a szorúlatnak vége van és mi ennek az ördögös, de felette érdekes, páratlanul vad völgynek a Száraz-Girda patakba (Ghirda saca völgy) való torkolatához eljutunk.

Annyira szép és érdekes ez az Ordinkus-völgy, hogy érdemes volna abban gyalog ösvényt, pallókat készíteni, hogy bárki is nagyobb fáradság nélkül bejárhassa és gyönyörködhesse páratlan természeti szépségeiben. De ez a jövő zenéje, mert ily út elkészítéséhez e távollevő helyen sok pénz és fáradság

Az Ordinkus-völgy; háttérben a Várfal nevű szikla. (Dr. Ruzitska fölv.)

ság szükséges. Turistasági szempontból különben nagyon érdemes volna e helyet felkarolni, mert két oly természeti nevezetességet, mint ezt a szorúlatot és a közelében levő jégbarlangot messze földön nem találunk. Azután ha e szorúlat alján, a közeli Nagy-Aranyos völgyben alkalmas turistaszálló volna, nemcsak e vidéket lehetne könnyen megtekinteni, hanem a Száraz-Girda völgyén felmenve a Biharhegység középső részébe, a Csodavár, Galbina vidékére, hol az E. K. E.-nek már vannak útjai és alkotásai, onnan pedig tovább Rézbányára át a turistaútbeli kapcsolatot könnyen létre lehetne hozni.

Az Ordinkus-völgy torkolatától szép kilátás nyílik a széles

Száraz-Girda völgyébe fölfelé, sőt mintha északi irányban 6—7 km. távolságban a hegygerincél tetején levő erdőben a Skerisorai-jégbarlang körüli erdőt felismernők. Mindenesetre arra van a jégbarlang, melyhez legkönnyebben az Aranyos völgyéből, innen juthatunk el úgy, hogy a Girda sáca és Ordinkus-völgy közötti hegyvonulat tetején levő mészkőplatóra felhágnunk és ezen a tetőn egyenesen északi irányban tovavezető úton, dolinák és mélyedések között az utolsó házsoportig elmegyünk, ahol a barlangot feltalálhatjuk. De nem ajánlom, hogy valaki ezen a szokatlanul zavaros terepviszonyú helyen vezető nélkül meginduljon, alig hiszem, hogy egyedül a barlangot megtalálja.

Most a Száraz-Girda-völgy legalsó, mintegy fél km. hosszú szakaszán át déli irányban haladunk lefelé és nemsokára a Nagyaranyos völgybe jutunk le, melyben jó kocsit vezet tovább. Körülbelül délutáni 5 órakor érkezünk ide és Borosnyai erdőortól, egész napi kedves túristatársunktól és vezetőinktől búcsúzunk itt el, kinek nagyon hosszú útja van hazafelé. Mi pedig Felső-Girda falu temploma és egyik itt a völgyben levő házsoportja mellett elhaladva, a folyó mentén fölfelé a 7 kilométerre levő *Lepus* községbe igyekszünk, hol éjjelezni akarunk.

(Folyt. köv.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A Gyergyó név eredete.

Irta Dr. Szádeczky Lajos.

Ily cím alatt az »Erdély« 1912. évf. 3. számában megjelent cikkem több hozzászólást, ellen- és rokonvéleményt idézván elő, legyen szabad ezekre megjegyzéseimet megtennem s véleményemet újabb érvekkel is támogatnom.

Az én véleményem az, hogy a Gyergyó név a *Gyergyó-jó* = György-folyó = Györgypataka névből származik. »*Gyergyó*« a György szónak régies, oklevelekből is ismeretes változata. »*Jó*« a folyót, illetőleg a folyó vizet, patakot is jelentő ősmagyar (a közéletben immár nem használt) szó, melynek azonban számos emléke maradt fenn folyó és patak neveinkben, pl. a Sajó, Berettyó, Székelyó, Hejő, Disznajó, Sió, Tápió slb. nevekben.

Feltevésemet ezen kívül arra alapítottam, hogy a Gyergyó fővárosán, Gyergyószentmiklóson átfolyó mai Bekénypatak felső ágazataiban Kis- és Nagy *Györgypataknak* neveztetik, ami a *Gyergyó-jó* ősmagyaros névnek újabb formája lehet. Gyergyó története írója (Kölönte Béla) is e patak mellékére helyezi a mai Gyergyószentmiklós első nyomait.

A »Magyar Nyelvőr« 1913 szept. füzetében Prohászka János rövid kivonátál adván cikkemnek, a Gyergyó név »érdekes megfejtését« látja benne, szemben az addigi naiv névmagyarázatokkal.

Ugyancsak a Nyelvőr 1914 jan. füzetében Jóna János elfogadja a *Gyergyó-jó* szóból származtatás gondolatát, de a *jó* szóban nem a vizet, patakot véli lappangani, hanem a jószágot, birtokot jelentő *jó* szót, melynek *jóm, jód, jova* változataira példák vannak a régi magyar nyelvben.

Eddig az érvelés alakilag megjárná, de bizonyítékai erősen sántikálnak.

Első évre, hogy a »Gyergyó név a mai Szárhegy község neve volt legelőször«. Ennek bizonyításával azonban itt adós maradt; ahogy másutt megpróbálja bizonyítani: az tévedés. Szárhegyet sohasem nevezték csupán Gyergyó-nak.¹ Ez azonban nem is lényeges a kérdés eldöntésénél. Azt mondja továbbá:

»Ettől a községtől pedig távol, ennek határán kívül, Szentmiklós határán foly a György pataka. Ettől a pataktól tehát nem nevezhették el a mai Szárhegyet Gyergyónak, mivel nem is ennek területén foly ama patak. Ha ettől származott volna a név, akkor inkább Szentmiklóst nevezték volna így róla, melynek határán foly s melyről azt írja Kölönte is (Gyergyó történetében), hogy *Szentmiklós első nyomait valahol a György pataka táján kell keresni.*«

Hát ami a távolságot illeti, abban oly lényegtelen a különbség (1—2 km. ha van), hogy erre semmi okoskodást nem építhetünk. Arra sem, hogy ma melyik község határához tartozik, mert földrajzi szélességben nemcsak Szentmiklósnál, de a föle északra fekvő Szárhegynél is feljebb van a két Györgypatak. A községhatárok újabb formációk és változásoknak voltak kitéve.

Lényegesebb az, ami az ellenérvelésben öntudatlanul felhozva, az én elméletem megerősítésére szolgál, hogy a mai főváros, tehát valószínűleg az első telep, »Szentmiklós nyomait valahol a György pataka táján kell keresni.«

Ott kell keresni tehát az első nevet is, amit én a Györgypataka ősi nevében a *Gyergy-jó*-ban megtaláltam.

A kérdés azon fordul meg, hogy mi a régibb: a patak-e, vagy a jó-szág? — azaz a halászat-e, vagy a földművelés?

»Képtelenség — úgymond Jósa — hogy György nevű alapítótól vagy birtokostól a helyet György-jónak, azaz Györgyfolyónak nevezzék el.« Nem is a helyről, hanem a folyóvízről van szó.

Az ősfoglaló székelyek tudvalevőleg vadász, halász, marhaterenyésztő, »erdőlő« emberek voltak, a földművelés csak azután következett. Földközösségben éltek, a községi birtokot évenként nyilasokra osztották. Az egyéni, családi birtok századok múltán fejlődött ki, aminek bővebb fejletteése nem ide tartozik. A vizek használata, a halászás, a vadászás minden esetre ősbib foglalkozás volt, mint a földművelés a jószágon. A székelyek »jóva« az Árpádkorban nem földbirtok, hanem »lábás jószág« volt. A »jókszeadók« (Kálmán király törvényében) »a talált jószágokat« kezelték, nem birtokot.

Györgynek is századokkal előbb lehetett jó pataka, melyben ősfoglalás alapján halászatott, amelynek mellékén lehetett marhája (lábás józága), de csak aztán nagy sokára lehetett földművelésre alkalmas birtok józága. Ilyen »jót«, mely egyéni tulajdon lett volna, Gyergyóban az Árpádkorban hiába keresnénk. Gyergyó a legutoljára betelepített része a Székelyföldnek. A pápai dézmák regestrumában 1332—4-ben van legelőször emlékezés három gyergyai lelkészről (sacerdos), akiknek keresztnéve után csupán annyi meghatározás áll, hogy »de Georgio«. Ebből már Orbán Balázs helyesen következett, hogy akkor még csak három egyházközség állhatott ott fenn. A dézma nagyon csekély volt, jeléül annak gyér volt a lakosság és kezdetleges a földművelés. Jószágokról tehát szó sem lehetett.

¹ Adalékok a székelyek régi történetéhez c. m. 61. l. felhozott amaz érvelése, hogy mert Lázár András 1503—6-ban *Gyergyai*, 1508-ban de Gyergyó seu Zarheghallya, 1519—21-ben csak de Zarhegh, 1535-ben Andreas Lazar de Gyergyó seu Zaarheghallya néven nevezik, tehát a két név egy falut jelentett: nyilván való téves értelmezés. Mert a „seu“ nem összekötő „vagyis“, hanem elválasztó „vagy“. A vagyis-t *alias* vagy aliter szóval fejezte volna ki az író. A kettős predikátum csak annyit mond, hogy Lázár András hol gyergyainak, hol szárhegyinek, hol mind a kettőnek írták. Jóságát utolsó felhozott példája már magában meggyőzheti erről: Andreas Lazar de Gyergyó seu de Zarheghallya“. Itt ugyanis a két külön előrag által világosan szét van választva a két név. De hogy is hívhatták volna a XVI. század elején külön Gyergyónak is, midőn a *Gyergyó* név egy századdal azelőtt már a fiúszék neve volt. Jósa szerint ugyanis „1406-ban a ma Gyergyó néven ismert ismert székely terület már mint Csik fiúszéke szerepel“. (u. ott 61. l.)

Azt mondja továbbá Jósa: »Turáni ember, tehát magyar és székely is, lérfinevet, víz, folyó nevével együtt nem használák. Ezt a turáni törvényt én nem ismerem. Attila eléggé turáni volt s neve az Alti, Etli, (Volga, Don, Eteköz) folyónévvel azonos.

»Az azonban gyakori eset — így folytatja — hogy a birtokos földjén eredő s ott átfolyó patakot a terület tulajdonosa nevével kapcsolatban nevezik meg, de mint birtokost és birtokot.«

Aztán elősorol példaként egy esomó férfi keresztnévet »pataka« birtok jelzéssel.

E két előbb idézett mondat helyes értelme — azt hiszem — az akar lenni, hogy férfinév patakkal összetett szóként nem fordul elő, csak mint birtokos, pataka birtokjelzéssel.

Ez azonban nem áll. Ha elővesszük a katonai térképet Gyergyóról, ilyeneket is látunk benne: Ditró patak, Fülpe patak, Marpatak, Várpatak. A többi patak csak p-vel van jelezve s épúgy lehet patak, mint pataka. Általános szabályként a birtokos ragot tehát nem lehet felállítani. Ettől tehát bátran lehet a Gyergyó = Gyergy-jó.

De áll a tétel: a birtokosrag következetes használata, a jószágot jelentő jó-ra, mely a Josa által felhozott példákban is mind birtokraggal szerepel. Eszerint György jószága régiesen nem György-jó, hanem György-java lenne. S ez nem kaphat el György-jó-ra.

Am a patak nevek vizsgálatánál egy feltűnő és jellemző sajáttság tűnik szembe: az, hogy Gyergyóban feltűnő sok patak viseli az egykori birtokos nevet.

Az Oláh-Toplica és Tölgyes térképszeleten ime ezek: Kelemen p., Bajkó p., Köts p., Szék p., Salomás p., Füle patak, Fülep András p., Marpatak, Balás p., Mártonka p., Lukács p., Gudics p., Várpatak, Csanat p., Nagy György p., Kis György p., Pongorác p. stb.

Ebből mi a tanulság? Az, hogy Gyergyóban az ősfoglalás, a letelepedés s az ősfoglalkozás korában a *patakok* játszották a főszerepet. Azok körüli folyt az első települők ősfoglalkozása: a halászat, vadászat és marhatenyésztés. A földművelés csak azután következett. A folyóvizet jelentő »jó« tehát megelőzte időben, korban és gazdasági jelentőségben a földbirtokot a Székelyföldön alig jelentő jó későbbi szerepét.

Gyergyó nemzetgazdasági jelentőségében még ma is a víz és az erdő dominál. Ott van a híres borvíz Borszákon, a patakok mentében a jó kaszálók és legelők s a környező erdőkben a vagyon főforrása, az erdő. Az »erdőlés« és tulajozás ma is fontosabb gazdasági jövedelemforrás ott, mint a földművelés, mely aránytalanul kisebb területre szorítkozik.

Gyergyó nevét tehát mikor a víz-ben és nem a szántóföldben keressük, a történelmi fejlődés törvényeit követjük és az Gyergyó mai földrajzi jellegének is inkább megfelel.

Jószággal összekötött tulajdonnév Gyergyóban egy sincs; patakkal összekötött ma is van egész légió.

Ha jószágot, azaz földbirtokot jelentene a »jó«: akkor nem úgy hangzanék, hogy *Gyergy-jó*, hanem úgy mint a többi ilyent jelentő név: Csomafalva, Kilyénfalva, Alfalu, Ujfalu,

vagy mint alább (ahonnan a telepedés iránya jött), Csik-Karcfalva, Oltfalva, Dánfalva stb. György jószágáa tehát *Györgyfalva* lenne és nem György-jó.

György-jó régi magyar nyelven nem jelent egyebet, mint György-folyó, illetőleg György-patak, vagy pataka. Ennek, mint első telephelynek, a neve lett jelzőjévé, majd tulajdonnévé az egész vidéknek.

A Magyar Nyelvőrben Jósa cikke alatt jegyzetben az olvasható, hogy hasonló magyarázatot küldött be Kémenes Ferenc rövidebb megokolással. A keresztnévben valószínűleg tévedés csúszott be, mert — ha nem csalódom — ugyanazon cikk lehetett az, melyet Kémenes Antal a »Gyergyó név eredete« cím alatt a »Csikvármegye« f. é. 34. számában kiadott. Sejtethető abból is, hogy többes számban (pluralis majesteticus) beszél.

»Hogy a Gyergyó névnek egyik alkotó része a György, régiesen Gyergy, ebben osztjuk nézetünket vele« (I. i. velem). »Nem értünk azonban a Gyergyó szó második alkatrészének a jó szónak magyarázatában.«

A többes szám megértéséhez tudni kell, hogy K. A. veje vagy mije Jósának. Ez azt is megmagyarázza, hogy az alább említendő polémia folyamán miért kel oly hevesen védelmére Jósa Jánosnak.

»Azt megengedjük — folytatja — hogy a »jó« a régi nyelvben folyót is jelentett, de a György-patak kisebb patak, mely tehát jó, illetve folyó nevet nem viselhetett soha.«

Erre az ellenvetésre alaposan megfelelt *Guelmino* József gyergyószentmiklósi főgimnáziumi tanár ugyancsak a Csikvármegye 33. számában, azt írván, hogy »a folyót jelentő jó ősi szó, benne van a finn-ugor alapnyelvben is, ahol nem annyit jelent, hogy nagyobb folyóvíz, hanem olyan víz, ami folyik, ha nagy, ha kicsi. A Berettyó se valami nagy folyó, a Héjó pedig ugyan kicsiny lehet. De nem is mondhat patakot, mert ezt a szót nem is ismeri a nyelv, lévén az későbbi jövevényszó, tisztos származására nézve pedig szláv. Nem lehet tehát alapos az a kifogás, hogy a Gyergyó második alkotója a jó (folyó) nem lehet, mert a Nagy György-patak nem folyó.«

Ehhez csak azt teszem hozzá, hogy a *Mereg-jó* (ma *Mereggyó*) és *Székely-jó* (ma Székelyó) patakok is kis folyók Kolozsmegyében, mégis jó-k voltak a XV. század végéig. Akkor azonban (hogy K. A. és társai is megértsek a »jó« jelentését) oklevelek »1499-ben *Nagy-Mereg-jó-pataka* és *Kis-Mereg-jó-pataka* nevű patakokról emlékeznek«. (Ld. Csánki Dezső: M. o. Tört. Földrajza V. k. 383. l.)

Kémenes Antal azt írja továbbá, hogy a Czuczor-Fogarasi Magyar nyelv szótára szerint »a jó szónak gyöke a német *ja* helybenhagyó szó. *Ja* gyökelemből *jó* igenév *képzővel* lett az igenév egyszersmind melléknév: *ja-ó*, összevonva *jó*, *v* képzővel pedig a *jav*, népiesen *jov*, *javal*.« *Guelmino* J. erre méltán azt mondja, hogy »egyenesen komikus, hogy a magyar jó szónak a gyöke a német *ja*. A szótár[író] itt a fülére hallgat, holott a tudományban mégsem a fülé az orszlán rész.« Különte Béla lugosi főgimn. tanár (Gyergyó története írója) még inkább kifigurázza ezt a *ja-ó-s* szörny-nyelvészkedést a Csikvármegye 36. számában.

Még ennél is furcsább nyelvészkedést fejt ki »A Gyergyó név valódi eredete és értelme« c. cikkében id. Jósa Sándor ig-tanító a »Gyergyó« ápr. 12-iki számában. Szerinte a szó a *gyér* (ritkás) és »a kaukázusi szikkileknél használatban levő »ghu« (gyu) száraz vagy száradt« összetételéből származott. Jelentése az lett volna, hogy a régi korban »gyéren vala száraz hely« ott. »És éppen azért nevezték el kun-székely megnevezéssel *Gyirghu* (Gyirgyu), majd Gyurgyunak.«

Ennek a kettős nyelvű nyelvészkedésnek tudományos lehetetlenségét kimutatta Guelmino József főgimnáziumi tanár a »Gyergyó« ápr. 19-iki számában. Én csak azt teszem hozzá, hogy téves az alap is, melyre Jósa Sándor épít, mert Gyergyó nevét legrégebbi formájában Gyorgio, Georgio, Gorgio alakban ismerjük az 1332–34. pápai dézmák regestrumában. 1466-iki oklevélben *Gyurgyu* név alatt szerepel (Székely Oklevéltár I. 203.), azután a XVI. században Gyergyó és Gyirgyó formában. De *Gyir* vagy *Gyér* ghu, vagy *gyu* alakban a kiadott oklevelekben nem ismeretes.

Értelmezése (melyet a hamis csíki székely krónika alapján próbál bizonyítani, mely szerint Gyergyót azelőtt Hegyaljának nevezték volna?) annyira erőltetett, hogy szinte nevetéses. »A gyergyói fensíkot, a Hegyalja területet — úgymond — mocsarak borították s a környékező szélhegyek lejtőitől eltekintve, csak itt-ott voltak kiemelkedő, művelésre, szántásvetésre alkalmas száraz részletek.«

Attól, ami valahol nincs, vagy gyéren van: nem szokták azt a helyet (lucus a non lucendo) elnevezni, hanem éppen ellenkezőleg, ami ott a földolog. A gyér-száraz helyett annak ellenkezője a sűrű-vizes¹ felelt meg a telepedés korában Gyergyó jellegének. A sűrű erdők és bővízű patakok.

Ha nézzük a helyneveket: ezeknél is az erdő, a hegy s a víz dominál. A hegyre, erdőre vonatkozó helynevek: Tölgyes, Szárhegy (Kopaszhegy), Vasláb (Vaskó hegy alja), Alfalu (a hegy alján) stb. A vízre, patakokra vonatkozó helynevek: Borszék, Bélbor, Békás, Tekerőpatak, a vitatott Gyergyó és — úgy hiszem — Ditró is.

A szomszéd területeken is nagy szerepet játszanak a vízről való elnevezések, mint pl. Toplica (most Maroshévíz), Disznajó, Nagvsajó, Csik-Tapolca (Hévíz), Szépvíz, Rákos stb. folyó vizekről elnevezett székeink illetőleg vármegyéink is bőven vannak: Maros, Aranyos, Küküllő, Besztercze székék, illetőleg vármegyék.

Ezekbe éppen beleillik a György-patakot jelentő *Gyergyó* név s az ebből keletkezett fiúszék neve.

Azt hiszem a *Ditró* név eredete is hasonló s a *Detre-jó*, illetőleg *Ditr'ich-jó* az alapja. Ebből lehetett elkopás útján a *Ditr-ó*. Mint ahogy a kolozsi apát *Apáthidjából* (ahogy a XIV. században még az oklevelek nevezik) a mai Apahida.

Ha ez a feltevés megállhat, kombinációba vonhatjuk azt is, hogy kitől nyerhette ez ősi elnevezést a mai Ditró-patak s a mellette épült telep.

1228-ban a kunok püspöke lett *Ditrich* domokosrendi szerzetes, aki azelőtt öt éven át már ugyanazon rend magyarországi priorja volt. Püspöksége alá tartoztak a székelyek is.¹

Vajjon nem ez a Ditrich püspök kezdette-e itt a telepítést, vagy az ő korában kezdődve, nem róla nevezték-e el?

Ez természetesen csak feltevés, melynek a néven kívül annyi támaszpontja van, hogy Gyergyó telepítése az eddigi adatok szerint a XIII. századig vihető vissza.

Detre helyneveünk másutt is van. Kolozsmegyében volt a régi *Detreh*, *Tetruch*, *Tetrich* falu, mely már 1330-ban egyházas hely volt. Ma Alsó- és Felső *Detrechem* van ott s Torda-Aranyos megyéhez tartozik. Még közelebb Ditróhoz van (Kolozsvármegye) *Dedrád* (1325 *Dydrad*), és *Dédrád-Széplak*, a melyek neve rokoneredetűnek látszik.

Ditrónak minden valószínűség szerint a *Ditri(ch)-jó*-ból eredése újabb támogató érvnek látszik előttem Gyergyónak a *György-jó* szóból való eredete mellett. Ezt a hitemet az ellenvélemények nem ingatták meg, sőt lehetetlen feltevéseik és naiv érveléseik abban még inkább megerősítettek.

Az EKE választmányi ülése. Május hó 11-én az EKE központi választmánya rendes havi ülést tartott. Jelen voltak: Baumann László, Dávid Béla, Incze Gerő kuriai bíró, dr. Imre József egyet. tanár, dr. Jékay Dániel kir. táblabíró, gr. Lázár István, Orosz Enre, br. Mansberg Sándor, dr. Péter Béla, dr. Szádeczky Béla, dr. Szádeczky Lajos, Sárdi Lőrinc, Pálffy Ernő, dr. Török Imre, Madari Zoltán, Werger István máv. főellenőr és M. Kovács Géza főtítkár.

Elnökölt: gr Lázár István elnök. Jegyzet: Orosz Endre jegyző. Előadott: M. Kovács Géza főtítkár.

Elnök üdvözlőlvén a megjelenteket megnyitotta az ülést s elparentálta br. Fehérváry Géza tisz. tagot. A választmány az elhunyt emléktét jkönyvében megörökíteni határozta. Ezután felolvasták a megelőző ülés jkönyvét, amelyet észrevétel nélkül hitelesítettek. Ezután a főtítkár előterjesztette az egyesület egy havi életére vonatkozó jelentését, továbbá a távol levő pénztáros helyett az ápr. havi pénztár forgalmi kimutatást. A jelentést a választmány jóváhagyólag vette tudomásul. Tárgysorozat rendén letárgyalták Maksai fényképésznek üveg kép sorozatokra vonatkozó ajánlatát, majd pedig Székelyföld II. kiadásának ügyét és az ujonnan alakult Torda-Aranyos vm. osztálynak kéréseit. Ezekkel kapcsolatosan határozatilag kimondotta a választmány, hogy máj. 30-án Tordán vetített képes előadást rendez s Tordáról indulva a pünkösdi ünnepeken a Detonatára kirándulást. Kimondották még határozatilag,

hogy a Torda-Topánfalvi vasútvonalra kilátó vasúti kocsikat kérnek. Több kisebb ügy letárgyalása után az ülés este 6 órakor ért véget.

Diana-fürdő, víz- és fizikális gyógyintézet Kolozsvárt. Gombos-nyomda 16 oldal. Kiadja: dr. Szombathelyi Gábor Kolozsvár 1914. Csinos, szép kiállítású illusztrált prospektus hagyta el a napokban a sajtót, amely tízletesen ismerteti a kolozsvári régi, jóhírnevű Diana-fürdőt. A prospektus bevezető részében ismertette van a városi fürdőknek szükségessége, előnye és célszerűsége. Hiszen, aki Kolozsvárt egy nyarat töltött szinte gyógyfürdőn képzelheti magát. A várost fekvése, szép vidéke, tiszta utcái, egészséges olcsó lakásai, gyönyörű hatalmas sétateret (Rákóczi-kert) a különböző szórakozási alkalmak módjai, a Diana-fürdőnek modernül berendezett gyógyító eszközei Kolozsvárt valósággal predesztinálják nemcsak nyaraló, de fürdőhelyül is. A fürdő részletes leírását tartalmazó és 14 képpel illusztrált prospektusban le van írva a fürdő intézést berendezése és ismertette vannak mindama speciális gyógytényezők, nevezetesen a *vízgyógyomód, villanygyógyomód, a masszázs, a szénsavas gáz- és vízfürdők, a Traenkel-Goldscheider-féle tabes kezelés, a szabadlég és nap-kúra*, melyek dr. Szombathelyi Gábor igazgatóorvos által a szükségszerint alkalmaztatnak.

A prospektust mindenkinek díjtalanul megküldi a Diana-fürdő igazgatósága és az EKE titkári hivatala.